

REVISTA LITERARĂ

LECTURI
TAIFASURI
STĂRI DE SPIRIT

LIBRIS

We know
books

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

EDITORIAL

3 CE ÎI LIPSEȘTE BRAȘOVULUI LITERAR

„Brașovului îi trebuie un festival internațional de literatură, care să aducă în centrul geografic (și, sperăm, cultural) al țării autori importanți. În acest sens, Revista Literară Libris și-a asumat, cumva, deschiderea unor porți. Acestea sunt cele ale găzduirii unor nume mari ale literaturii universale în paginile sale. Dar până la o primă ediție a festivalului, să sperăm la o înțelegere a locului și rolului fiecăruia în economia simbolică a Brașovului, din care nimeni nu este exclus. Nu ne rămâne decât să fim mai buni prin lectură și prin recunoașterea naturală a valorii celui alt.”

5 ANA BLANDIANA,
ÎN ÎNCĂPĂȚÂNAREA MEA DE A NU RENUNȚA LA LIBERTATE,
M-AM SIMȚIT ÎNTOTDEAUNA LIBERĂ ȘI FAȚĂ DE TIMP

„Cel mai uimitor lucru în legătură cu poezia este că ea continuă să se scrie într-o lume în care cititorii s-au împuținat și scriitorii nu. Hotărârea unui tânăr de a-și închina viața și viitorul poeziei, când este sigur că această hotărâre nu-i va asigura supraviețuirea, mi se pare aproape un act de eroism care totuși se repetă, la noi chiar mai mult decât la alții. Iar faptul că literatura română este din ce în ce mai tradusă în alte limbi este o dovadă nu numai a dispariției frontierelor, ci și a calității acestei literaturi.”

20 ÉRIC-EMMANUEL SCHMITT,
EU CRED CĂ LECTURA NU POATE FI ÎNLOCUITĂ ȘI VA DURA

„Eu consider că lectura este o experiență unică pe care nimic nu o poate înlocui, ea ne permite să avem un dialog intim cu autorul și să reflectăm asupra lumii într-un mod stimulator. Literatura ne ascute imaginația, ne face să fim activi, spre deosebire de ceea ce se întâmplă cu lumea audio-vizuală, în care imaginea, sunetul și ritmul pe care le primim ne fac să avem mai degrabă o atitudine pasivă. Eu cred că lectura nu poate fi înlocuită și va dura.”

24 MIHAIL GĂLĂȚANU,
CU FURIE AM SCRIS

„Cu furie am scris. Cu furie scriu încă. Aveți perfectă dreptate, am fost furios. Am fost furios împotriva mea și a tuturor împotriva convențiilor le-aș fi aruncat pe toate în aer.”

● Artistul plastic invitat:
Indreica Magher



6 1426308100643 01

EDITORIAL

- 3 **Ce îi lipsește Brașovului literar** • Adrian Lesenciuc

PORTRET

- 5 **Ana Blandiana: În încăpățânarea mea de a nu renunța la libertate, m-am simțit întotdeauna liberă și față de timp** • *Interviu realizat de Laurențiu-Ciprian Tudor*
- 11 **Vulnerabilitatea ființei și a treia cale** • Mircea Moț
- 15 **„Tema dată” a Anei Blandiana** • Adrian Lesenciuc

DIALOGURI LIBRIS

- 20 **Eric-Emmanuel Schmitt: „Eu cred că lectura nu poate fi înlocuită și va dura.”** *Interviu realizat de Daniela Șontică*

POETUL INVITAT

- 24 **Mihail Gălățanu**

POEZIE

- 26 **Adina-Marina Tabacu**
- 27 **Carmen-Tania Grigore**
- 28 **Mihai Păcuraru**
- 29 **Nicoleta Crăete**

FOLK & POEZIE

- 30 **Mircea Baniciu (Tetea pentru prieteni)** • Mihai Cosmin Popescu

ESEU

- 36 **Despre Cruce** • Cristian Muntean

PROZĂ

- 38 **Ca să crezi** • Camelia Cavadia
- 42 **Trei femei cu mine, patru** • Hanna Bota

CRONICĂ LITERARĂ

- 46 **Lavinia Braniște: Mă găsești când vrei** • Laurențiu-Ciprian Tudor
- 49 **Andrei Marga: Soarta democrației** • Adrian Lesenciuc
- 52 **Ruxandra Anton: Nici urmă de dragoste** • Iulian Cătălui
- 55 **Rodica Bretin: Amurgul elkilor** • Anca Ianchiș
- 57 **Carmen Gheorghe: Colțuri îndoite** • Iulian Cătălui

PORTRET

- 60 **O cronică necunoscută de pe vremea lui Mihai Viteazul** • Livia Ciupercă

DIALOGURI LIBRIS

- 69 **Beatrice Rancea și arta, cea mai frumoasă colaborare între Dumnezeu și artist!** • *Interviu de Claudia Motea*

ARTISTUL PLASTIC INVITAT

- 74 **Indreica Magher**

LITERATURA UNIVERSALĂ

- 78 **César Vallejo** • *Traducere:* Gabriela Gîrmacea

REDACȚIA

Director onorific: Doru Munteanu
Redactor-șef: Adrian Lesenciuc
Secretar de redacție: Laurențiu-Ciprian Tudor
Redactori: Iulian Cătălui
 Cristian Muntean

Corectură: Mihaela Hură
Design • Tehnoredactare: Irinel Merlușcă

PENTRU COMENZI ȘI ABONAMENTE:

EDITURA CREATOR S.R.L.



Str. Zaharia Stancu, Nr. 21A, Brașov, România
 E-mail: editura@libris.ro
 Tel.: 0720 539533

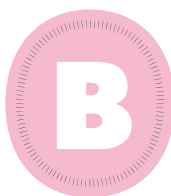
LIBRĂRIA „ȘT. O. IOSIF”



Str. Mureșenilor, Nr. 14, Brașov, România
 E-mail: office@libris.ro
 Tel.: 0268 477799

CE ÎI LIPSESTE BRASOVULUI LITERAR

ADRIAN LESENCIUC
REDACTOR-ŞEF



Brasovul literar este o comunitate risipită, o comunitate în care se regăsesc deopotrivă tendințe centripete și centrifuge.

În ultima perioadă domină tendințele centripete. Evenimente importante, cum ar fi *Târgul de Arte și Experiențe Culturale LIBfest*, adună creatori de genuri și orientări literare diferite și contribuie la identitatea literară locală, care intră în contact cu fluxul principal al creației literare naționale, ba chiar și cu lucrări importante din literatura universală. Există, evident, și evenimente exclusiviste, dar și evenimente restrânse, ilustrând, pe de o parte, anumite tendințe de organizare a vieții literare excedând dimensiunea spațială, pe de alta o viață literară continuu manifestă, prin evenimente locale de mai mică amploare, dar contribuind la conturarea identității locale. Care ar fi, atunci, elementele cu rol de frânare în ceea ce privește dominanța centripetă a acțiunii culturale brașovene? În primul rând grupurile și acțiunile culturale în care predomină o anumită ideologie culturală și care se manifestă în cercuri restrânse, exclusiviste. Ele sunt parte a vieții literare brașovene, dar nu în sensul promovării identității locale, ci a identității grupului sau generației, prin urmare tendința centri-

n. 21 august 1975,
Câmpulung Moldovenesc. Poet,
prozator, critic literar. Doctor în științele
comunicării. Profesor universitar. Membru
al filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din
România din 2000. Președinte al filialei
din 2013. A publicat volume de versuri,
critică și istorie literară, romane. Prezent în
dicționare, antologii și volume colective
publicate în țară și în străinătate.



fugă este prevalentă. Apoi sunt grupurile fără identitate ideologică, dar care gravitează în jurul unui nucleu, cel mai adesea în jurul unor edituri de nișă, axate pe literatură română contemporană de calitate incertă, publicată pe banii autorilor. Și în acest caz, identitatea locală nu are cum să prevaleze în fața celei pe care o dă apartenența la o casă editorială. Pentru prevalența tendințelor centripete sunt necesare câteva condiții: entitățile care planifică evenimente să aibă o viziune globală, și nu locală, să aibă la bază principii, să promoveze valori. Prin urmare, odată ce viziunea este globală, tendința de aliniere la patrimoniul local, la identitatea culturală brașoveană este o carte de vizită necesară pentru a accede dincolo

de granițele localismului. Apoi, dacă la bază sunt principii și valori transparente, o anumită proiecție meritocrată ordonează produsele culturale și permite o naturală înțelegere a locului fiecărui creator literar. A fi decent în limite locale și a contribui, astfel, la identitatea culturală a locului, nu este dezastuos, ci de bun simț. Într-o asemenea proiecție, așteptările nu se compară cu cele ale celor care își așteaptă recompensa valorică în raport cu suma de bani cu care au plătit publicarea cărților. În plus, dacă toate aceste principii gravitează în jurul tociturii principiu al autonomiei esteticului, în spiritul acestei normale așezări în operă, recunoașterea valorii celui alt devine un fapt firesc.

O literatură a locului nu este, prin urmare, una care să aibă ținte locale. Țintele locale sunt efemere. Cu ținte înalte, o literatură a locului se afirmă ca identitate. Sunt ani în care o literatură a Brașovului din afara centrului instituțional îngust s-a afirmat la nivel național (și internațional) devenind purtătoare a valorilor locale. Am în minte cea mai recentă dintre aceste ipostaze, când Grupul de la Brașov a devenit mai important în economia simbolică ca purtător al imaginii Brașovului literar decât orice instituție care și-a asumat prin statut acest rol. De aceea, țintele globale sunt cele care ordonează valorile. Dar pentru a avea o literatură coerentă, acționată de forțe centripete, e nevoie ca vârfurile să fie localizate, identificate și, în plus, să devină accesibile, pentru ca țintele să devină clare. De aceea, într-un Brașov literar coerent în ansamblu, uneori traversat de tendințe centrifuge, de tendințe de aliniere la ideologii sau la politici editoriale, ceea ce lipsește este aducerea în prim-plan a literaturii de prim-raft. După ce scriitorii brașoveni au avut oportunitatea întâlnirii cu personalități literare la nivel național, după ce s-au întâlnit cu echipele redacționale ale celor mai importante publicații literare din România, a venit momentul întâlnirii cu vârful literaturii universale. Din această perspectivă privind, pentru

o aliniere identitară coerentă, fixarea unor asemenea ținte nu ar putea face altceva decât să așeze în firescul canonic contribuția fiecăruia la acea carte unică a umanității. Prin urmare, Brașovului îi trebuie un festival internațional de literatură, care să aducă în centrul geografic (și, sperăm, cultural) al țării autori importanți. În acest sens, revista literară *Libris* și-a asumat, cumva, deschiderea unor porți. Acestea sunt cele ale găzduirii unor nume mari ale literaturii universale în paginile sale. La un bilanț al marilor contribuții la paginile acestei reviste – contribuții asumate nu numai de traducătorii cărora le mulțumim, ci și de autorii înșiși – revista literară *Libris* anunță un posibil festival internațional de prim rang. Dar până la o primă ediție a festivalului, să sperăm la o înțelegere a locului și rolului fiecăruia în economia simbolică a Brașovului, din care nimeni nu este exclus. Nu ne rămâne decât să fim mai buni prin lectură și prin recunoașterea naturală a valorii celui alt.

ANA BLANDIANA

ÎN ÎNCĂPĂȚÂNAREA MEA DE A NU RENUNȚA LA LIBERTATE, M-AM SIMȚIT ÎNTOTDEAUNA LIBERĂ ȘI FAȚĂ DE TIMP

INTERVIU REALIZAT DE
LAURENȚIU-CIPRIAN TUDOR
REDACTOR / SECRETAR DE REDACȚIE



n. 1973, la Brașov, este poet, eseist, jurnalist cultural, sociolog, trainer și educaționist. Este membru al Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România din 2014. Același filială îl premiază pentru evenimentul literar al anului (în 2015) și primește Premiul *Cartea anului* (în 2017 și 2019). A publicat, până acum, 8 volume de poezie, două cărți de dialog (cu Daniel Drăgan și cu Teodor Baconschi) și un volum de interviuri. Între 2007 și 2018 a inițiat și condus *Grupul de litere-sunete-și-culori*, „Caii verzi de pe pereți” din Brașov. Este prezent cu cronici, poeme și interviuri în reviste literare.



Ana BLANDIANA (nume literar al Otiliei-Valeria Coman, căsătorită Rusan) s-a născut la Timișoara, la 25 martie 1942. Cu studii de filologie romanică, licențiată a Facultății de Filologie a Universității din Cluj și cu burse de studii la Iowa University (SUA), Heidelberg Universităt și DAAD Berlin, Ana Blandiana este una dintre cele mai importante figuri ale literaturii române de azi. Cunoscută mai ales ca poetă (are 29 de volume de poezie), dar și ca activistă a societății civile, este fondator și președinte al Academiei Civice, care realizează, sub egida Consiliului Europei, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței, de la Sighet. Cărțile sale de poezie, de proză și de eseuri (alte 20 de volume) au fost traduse la edituri de prestigiu din Polonia, Germania, Italia, Marea Britanie, Spania, Estonia, Suedia, Norvegia, Ungaria, Franța, Olanda, Bulgaria, Letonia, Albania, Serbia, Slovenia, Macedonia, China, Coreea de Sud. Laureată a unor mari premii naționale și internaționale (Premiul pentru poezie al Academiei Române, Premiul Național de Poezie, Premiul Internațional „Gottfried

von Herder”, Premiul „Poetul European al libertății”, Premiul „Cununa de aur” de la Struga etc.), Ana Blandiana a fost cea care a reînființat, în 1990, PEN Clubul Român, fiind și primul ei președinte, până în mai 2004. În interviul care urmează, Ana Blandiana a avut amabilitatea să vorbim despre începuturile sale literare, despre poezie, despre ce se scrie azi, dar și despre dimensiunea civică (sau politică) a scriitorului (Laurențiu-Ciprian Tudor). ■■■

Laurențiu-Ciprian Tudor: Doamnă Ana Blandiana, prin anii 90 am făcut, cu niște prieteni foarte apropiați, un drum la *Blandiana* unde aceștia aveau niște rude. Țin minte că am intrat în frumosul sat ca într-un fel de loc natal pentru că era ca și cum v-aș fi vizitat copilăria, ca și cum m-aș fi întâlnit cu locul/matricea în care poezia dumneavoastră și-a deschis ochii. Pe de altă parte, am

avut și bucuria de a avea o experiență unică, exotică: am trecut Mureșul cu *brodul*, cum îi spun localnicii, adică cu podul plutitor, cu bacul (acum nu știu dacă mai este, pentru că s-a făcut pod la Vinț). Ce relație ați avut cu satul acesta al mamei și ce credeți că v-a transferat el atunci când i-ați preluat numele (să nu uităm ideea latină a numelui ca predestinare)? Când ați vizitat ultima oară satul și cum l-ați regăsit? Pe de altă parte, explicația care se găsește pentru schimbarea numelui din Otilia Coman în Ana Blandiana este aceasta: *pentru a ocoli, ca fiică de deținut politic, șicanele regimului comunist*. Eu simt, însă, că nu este doar atât, că avem de a face și cu indicarea unui paradis, cu nevoia unei dedublări care să dea ființei lirice un întreg, deplinătate. Cum stau lucrurile, doamnă Blandiana, și care este țesătura explicativă completă? Apoi, Ana Blandiana pare din același grup cu Ileana Cosânzeana.

Ana Blandiana: Din păcate, nu mi-am petrecut copilăria în minunatul sat care se numește *Blandiana*, ci într-un oraș, ba chiar în centrul orașului care se numește Oradea. Toată viața i-am invidiat pe poeții care s-au născut la sat, iar pentru Ion Alexandru și Gheorghe Pituț, care mi-au fost colegi de facultate, am avut o adevărată fascinație. *Blandiana*, satul mamei – pe care ea l-a părăsit când, la vârsta de 17 ani, i-au murit amândoi părinții – a fost pentru mine de-a lungul copilăriei doar o neobișnuit de sonoră înșiruire de vocale iar, când am semnat primele poezii trimise la revista „Tribuna”, adăugându-i un prenume care rima, nu-l văzusem încă niciodată. Cred că aveam vreo 20 de ani când am trecut prima oară Mureșul cu brudina ceea ce, ca și pe Dvs. m-a fermecat, cum m-a fermecat întreaga înfățișare a satului, așezat nu de-a lungul unei străzi principale, ca alte sate, ci de-o parte și de alta a unui pârau peste care casele erau legate între ele prin podețe subțiri și clătinătoare. Era o toamnă și țin minte că mulți nuci crescuți pe marginea apei aveau frunzele de un galben intens, ca decupate din lumină, totul era frumos, idilic și în

același timp nostalgic, ca într-un tablou de Grigorescu. Eram, împreună cu soțul meu, veniți ca într-o călătorie de documentare, nu cunoșteam pe nimeni și nu ne cunoștea nimeni. Singurul loc unde știam că vrem să ajungem era cimitirul unde am căutat crucea de piatră veche, cu numele săpate adânc ale bunicilor și unde am privit prunii dintre morminte și mi-am amintit de „Hronicul și cântecul vârstelor”, în care Blaga povestește cum se jucau în copilărie cățărându-se în prunii din cimitir și hotărau cât de buni sau răi fuseseră morții după dulceața prunelor. Adevărata mea legătură și intimitate cu satul Blandiana s-a produs după moartea mamei, care a vrut să fie înmormântată lângă părinți, când – impresionată de mulțimea care se strânsese – îi priveam și mă gândeam tulburată: iată, oamenii aceștia, pe care am ajuns în sfârșit să-i cunosc, sunt *Blandiana*, în timp ce pentru restul lumii Blandiana sunt eu.

L.-C. T.: Îmi imaginez cum fetișcana de 17 ani asumându-și acest mit personal al poetei (și devenită Ana Blandiana) trece și ea Mureșul cu *brodul* și cu puterea acestei noi ființe e gata să ia lumea în piept. Ei bine, de curând ați împlinit 80 de ani, și mă interesează cum se uită poeta venerabilă de acum la tânăra aceea care era încă Otilia? Pe de altă parte, ce ar zice acea tânără frumoasă despre ce sunteți azi? Cum a fost tot acest drum de la una la cealaltă?

A. B.: N-am fost niciodată Otilia, Otilia era în familia noastră Mama, iar eu de când am început să vorbesc m-am botezat singură *Doîna* și toată lumea întotdeauna mi-a spus (și îmi spune) așa. Nu știu ce ar crede adolescența care am fost despre mine cea de acum, pentru că nu cred că mi-am permis să visez atât de departe, dar având în vedere că visul ei era să ajungă să scrie și să publice cărți, presupun că ar trebui să fie mulțumită. Ar putea să îmi reproșeze doar timpul pe care l-am risipit, ocupându-mă cu alte lucruri. În ceea ce privește privirea mea spre adolescența pe care o țin perfect minte, cred că nu am ajuns să mă detașez de ea, să cred

că sunt altcineva. N-am știut niciodată câți ani am. Când sunt întrebată, ca să răspund corect – pentru că n-am vrut să ascund niciodată ceva – scad anul nașterii din anul în curs, dar rezultatul este o cifră statistică, administrativă, nesemnificativă pentru sufletul, creierul și chiar trupul meu. De altfel, am fost mereu prea obsedată de timp ca istorie, ca desfășurare a ideilor, ca succesiune a generațiilor culturale, ca să am timp să mă gândesc la felul în care mă schimbă pe mine. Ceea ce spun poate să pară orgoliu sau chiar blasfemie, dar în încăpățânarea mea de a nu renunța la libertate, m-am simțit întotdeauna liberă și față de timp.

L.-C. T.: Doamnă Blandiana, se vor spune tot felul de lucruri despre dumneavoastră când nu veți mai fi. Probabil vă vor face statui și vă vor trece, în mod meritat, la bibliografie obligatorie. Cred, însă, că primul lucru care va trebui spus despre dumneavoastră este că ați cunoscut, cu adevărat, marea iubire. De asta m-a convins volumul dumneavoastră de versuri *Variațiuni pe o temă dată* (2018), o carte foarte frumoasă, foarte emoționantă și sinceră. De aceea, considerându-vă un om fericit, vă rog să îmi spuneți cum s-a întâmplat? A fost „coup de foudre”? A fost o relație care a crescut și a dospit în timp? Cum l-ați cunoscut pe Romulus Rusan și care sunt secretele care au făcut să puteți mențineți acest foc sacru (există și părerea că între doi scriitori nu merge)?

A. B.: Am răspuns în multe rânduri la această întrebare (ultima oară în *Cartea cu delfini*), deci nu vă voi spune o poveste, ci doar punctul ei de pornire: ideea căsătoriei a apărut la mai puțin de trei ore după ce am făcut cunoștință și, în ceea ce mă privește, mult înainte de a înțelege ce mi se întâmplă, am avut certitudinea că totul este irevocabil. Așa cum la scris, mai ales la scrisul poemelor, am sentimentul că nu numai de mine depinde ceea ce fac, am avut și atunci sentimentul că nu mai rămâne decât să confirm o hotărâre care fusese luată definitiv înainte. Anii care au urmat au dovedit că hotărârea fusese corectă,

eram foarte tineri, deci am crescut și ne-am format împreună, marile probleme pe care ni le-a rezervat istoria și soarta ne-au unit și ne-au dat șansa să ne salvăm unul pe altul, iar faptul că am fost amândoi scriitori a fost cu siguranță o circumstanță favorizantă.

L.-C. T.: În acest volum al iubirii și al doliului pareți o nouă Euridice, doar că situația este inversată și cel plecat este, de fapt, Orfeu. În plus, el-iubitul-soțul este foarte prezent și moartea pare că nu există. Aveți vreodată temeri (ca Orfeu) că trecuți dincolo de Styx s-ar putea ca cel iubit/cea iubită să nu ne aștepte?

A. B.: Există în carte un poem chiar pe această temă, dar nu este o elegie. Deși nu există poet în istorie și mit de care să mă simt mai aproape decât de Orfeu (atât de aproape, încât prin el mă simt rudă și cu Rilke, cu care se înrudește) în această privință genul proxim este mai curând Dante, și iubirea ca legătură nu între două trupuri, ci între două suflete. Sfârșitul *Divinei Comedii* este apoteotic, și cel mai frumos lucru care mi s-a spus despre această carte a mea despre moarte este că e o carte luminoasă.

L.-C. T.: Tot în acest volum sunt multe versuri despre singurătate, cum e și normal într-o carte despre pierdere. Pe de altă parte, faceți și multe referiri la scris, ca soluție, ca eliberare, ca încercare de a păstra, de a înduioșa uitarea, moartea (ca Orfeu). Ei bine, doamna Blandiana, ce fel de singurătate este scrisul? Ce însemna el pentru dumneavoastră la tinerețe, apoi la maturitate și ce înseamnă acum?

A. B.: Renunțați, vă rog, la ideea că viața unui poet, viața scrisului este împărțită pe vârste! La 15 ani, ca și la 50, ca și acum, scrisul a fost pentru mine același lucru: sensul vieții. Iar iubirea a fost atât de fericită pentru că nu a încercat să se opună singurătății care era condiția *sinequa-non* a scrisului. Plecam de acasă la scris cum plecau sfinții în pustie, iar singurătatea scrisului avea o intensitate care o făcea străluminată, magică, iar iubirea era minunata libertate care ne îngăduia această fericire.

L.-C. T.: Cred că este potrivit acum să vă întreb despre felul în care vedeți literatura română de azi în relație și cu anii dinainte de '89 și cu ceea ce se întâmplă în Europa și în lume. Avem o literatură sănătoasă, de nivel bun, coerentă? Ce e bine și ce nu e bine azi? Cum e poezia care se scrie în acești ani?

A. B.: Cel mai uimitor lucru în legătură cu poezia este că ea continuă să se scrie într-o lume în care cititorii s-au împuținat și scriitorii nu. Hotărârea unui tânăr de a-și închina viața și viitorul poeziei, când este sigur că această hotărâre nu-i va asigura supraviețuirea, mi se pare aproape un act de eroism care totuși se repetă, la noi chiar mai mult decât la alții. Iar faptul că literatura română este din ce în ce mai tradusă în alte limbi este o dovadă nu numai a dispariției frontierelor, ci și a calității acestei literaturi. Asta nu înseamnă că nu se scrie și multă maculatură, că teribilismul și necunoașterea istoriei (inclusiv literare) nu duce la „îndrăzneli” ridicele, dar într-o formă sau alta, asta s-a întâmplat în toate generațiile din care s-au cernut apoi adevăratele talente și opere. Citesc cât de mult pot ultimele nume apărute și mi se întâmplă adesea să-i admir. E adevărat că mi-ar plăcea să descopăr că gândesc în mai mare măsură lumea și istoria care îi înconjoară.

L.-C. T.: Una dintre cărțile preferate ale adolescenței mele este *Orașe de silabe* (1987). Dat fiind faptul că, de curând, în 2020, v-a apărut o nouă carte despre călătorii (și nu mai), *Soră lume*, vă invit să vorbim despre acest subiect. În primul rând, pandemia ne-a arătat ce mare nevoie avem „să ieșim”, să ne întâlnim unii cu alții. Cu toate acestea, azi, fie nu călătorim mai deloc (preferând confortul și realitatea virtuală), fie nu stăm locului și punem călătoria exclusiv în registrul divertismentului și al marcatelor de status, rămânând doar la coaja lucrurilor. Și una și alta dintre aceste situații sunt forme de înstrăinare. Întrucât sunteți o călătoare (dar nu o turistă), un om care înțelege că locurile mai întâi sunt din silabe și din cuvinte și abia apoi sunt, vă întreb:

cum se ajunge la o artă a călătoriei? Ce trebuie să faci ca o „ieșire” să fie plină de „întrări”, de înțelesuri și (de ce nu) de poezie?

A. B.: Am povestit pe larg în *Soră lume* felul în care ne pregăteam, intelectual vorbind, călătoriile, mult înainte ca să fim siguri că le vom putea face. Traectoria lor urma traiectoria visării unor călătorii, încât se poate spune că înainte de documentarea călătoriei a fost documentarea pentru visarea călătoriei. Am spus în mai multe rânduri că drumurile prin Italia și Grecia (cu muzeele, catedralele și siturile lor arheologice) au fost pentru formarea mea intelectuală mai importante decât facultatea de filologie pe care am urmat-o. Pentru noi călătoriile au fost forme de cunoaștere, nu de destindere și distracție. Dar pentru ca lucrurile să se petreacă astfel trebuie să existe nu numai hărnicie și noroc, ci, mai ales, dorința de cunoaștere. O materie primă tot mai deficitară.

L.-C. T.: Doamnă Blandiana, aș dori să trecem la o altă dimensiune a dumneavoastră, foarte importantă și ea: activitatea civică. Înainte, însă, cred că trebuie să ne referim la relația dintre scriitor/artist și politică. Sunteți de părere că acesta trebuie să fie prezent politic, chiar dacă asta nu înseamnă neapărat înregimentarea într-un partid? Sunt, de pildă, voci care spun că artistul trebuie să își vadă doar de arta lui, că nu e cazul să se maculeze în dispute politice. În plus, unii sunt de părere că problema nu e doar că politica murdărește sau că e cronofagă, dar ea ar afecta și substanța artistică, atingând calitatea scrisului, luându-i nimbul. Ce părere aveți? Ați regretat vreodată implicarea dumneavoastră politică și de ce?

A. B.: Răspunsurile acestor întrebări depind de sensurile pe care le alegem din largă sferă a noțiunii de politică. Dacă definim politica sub semnul luptei pentru putere, ca artă a posibilului, ca pricepere de a manipula, ca selecție de oportunități, ca ingeniozitate, ca șmecherie (și politica în mod curent cuprinde toate aceste acțiuni), atunci cred într-adevăr că scriitorul nu are de

ce să se apropie și să se lase murdărit de ea. Exista însă momente dramatice și cruciale în istorie în care politica poate să cuprindă opțiunea între bine și rău și atunci neimplicarea, dezinteresul, indiferența sunt cele care îl murdăresc pe artist și îl mențin într-o zonă periferică, minoră.

L.-C. T.: Doamnă Blandiana, în ianuarie 1993, împreună cu soțul dumneavoastră, ați inițiat *Memorialul Sighet*, o adevărată școală a memoriei despre curaj, demnitate, jertfă, sete de libertate. Din punctul meu de vedere ați procedat la montarea unei conștiințe. Cum apreciați, astăzi, efectele existenței sale? Mă gândesc și că azi sunt tineri care se îndoiesc de oribilitatea comunismului, de faptul că lucrurile au fost atât de grave. Mai mult, susținuți de un mediu academic permisiv (născut din acel Mai '68), sunt atașați unor valori de stânga (uneori radicale) și au dat naștere *corectitudinii politice*, neomarxismului, teoriilor post-adevăr și post-uman ș.a.m.d. Cum vedeți toate acestea? Cât de posibil este ca istoria, în acest sens, să se repete? Pe de altă parte, doamnă Blandiana, cui îi e frică de Toma Arnăuțoiu, de Elisabeta Rizea sau de Gavrilă Ogoranu?

A. B.: Privind lucrurile la modul concret, analizându-le sub lupă pe dimensiunile proiectului inițial, *Memorialul Victimelor Comunismului*, care împlinește anul viitor 30 de ani, este un succes mai mare decât am visat vreodată. Funcționează mai ales în perioadele calde ale anului cu lungi cozi la intrare. Asta nu înseamnă că în România nu există tineri neomarxiști care nu știu și nu-i interesează ce a fost înainte de '89 și care – din mimetism ... și snobism, în mare măsură – copiază acest trend occidental. În ceea ce privește explicația pentru întregul fenomen, mi se pare evident că tot ce ține de corectitudinea politică, mișcarea *woke* și altele asemănătoare, sunt forme – insinuându-se cu precădere pe plan cultural – de reluare a ideilor comuniste în societatea globalizată de după căderea zidului Berlinului. Rădăcinile acestor idei de extremă stângă au ajuns în SUA prin *Școala de la Frankfurt*, care a părăsit Germania odată cu venirea lui Hitler și au

reușit la această oră să domine universitățile americane în pofida argumentelor istorice, morale și de bun simț. În mod evident, comunismul nu s-a terminat în 1989, el există – rezidual – în fostele țări comuniste (ceea ce se întâmplă în Rusia o dovedește din plin), având putere politică și administrativă în țări ca China și Coreea de Nord și în această formă care neagă istoria și cultura în Occident. De altfel, el renaște mereu în fiecare generație prin incultură și inegalitate socială. Lupta pentru păstrarea libertății și apărarea adevărului nu se poate încheia niciodată.

L.-C. T.: Doamna Blandiana, eu cred că nașterea muzeului de la Sighet este și o încercare de a vă face dreptate, de a face dreptate și altora, pentru felul în care comunismul a făcut rău, fie exterminând la propriu (o întreagă elită), fie încercând să corupă, să abuzeze, să distrugă coerența și curățenia interioară a omului (cu predilecție a artistului), obligându-l la compromis, la cedare, la disonanță ș.a.m.d. Dar dumneavoastră v-ați salvat, v-ați păstrat (în general) poezia neîntinată, în ciuda faptului că în anii aceia, anii tinereții dumneavoastră, lucrurile nu puteau fi pentru nimeni total limpezi sau pure. Ce le spuneți detractorilor care scurmă trecutul? Ce nu iau în calcul cei gata să arunce piatra? Din fericire dumneavoastră nu ați fost victima vreunui linșaj mediatic cum au pățit alți intelectuali anticomuniști în anii din urmă și, în general, imaginea dumneavoastră și-a păstrat căldura și serafismul. Cât de greșit este să vezi vremurile acelea radical, doar în alb și negru?

A. B.: Iată o întrebare al cărui răspuns ar cere cel puțin o carte. Și la care toate cărțile mele aduc într-un fel sau altul mărturii, argumente și nuanțe. Tot ce pot spera este să fie citite.

L.-C. T.: Pe de altă parte, în ce măsură credeți că mai avem azi o societate civilă coerentă, de vreme ce societatea în ansamblul ei pare a se fi divizat în două părți: o parte progresistă (care legitimează minoritățile de tot felul în detrimentul majorității și consacră discri-



minarea pozitivă militând intolerant pentru toleranță) și una tradiționalistă cu accente filetiste sau, uneori mai rău, chiar cu mesaj neolegionar. Cert este că dialogul social este aruncat în aer și moderația este înjurată de ambele părți. Ce este de făcut, doamnă Blandiana? Cum se poate reface o societate civilă în adevăratul sens, capabilă de coeziune și solidaritate?

A. B.: Acestea sunt riscurile libertății. Societatea civilă nu poate decât să oglindească și să se diversifice în funcție de curentele de idei ale epocii. Dar de ce nu observați și acea puternică parte a societății civile care construiește spitale, sădește copaci, intervine în educație? Mie mi se pare că s-a dezvoltat și continuă să se dezvolte în România mii de organizații bazate pe voluntariat, dezinteresare și altruism. Perspectiva Dvs. pesimistă se referă doar la felul în care societatea civilă a obosit să mai dea lecții de morală clasei politice, care, oricum, nu ține seama de ele.

L.-C. T.: Aceste două falii s-au raportat diferit și față de Covid și față de războiul din Ucraina. Progresiștii sunt cel mai adesea anti-Putin și au fost pro-vaccinare, iar fundamentaliștii s-au manifestat ca *putiniști* și au văzut în vaccinare instrumentul unei conspirații mondiale. În ultimul timp, m-am bucurat, totuși, să văd că mulți creștini s-au manifestat antirăzboi și contra teoriei conspirației, având o poziționare pro-occidentală, chiar dacă critică la adresa derapajelor neomarxiste. Cum ați citit dumneavoastră toate evenimentele din ultimul timp și de ce opțiuni v-ați simțit mai apropiată?

A. B.: Nebunia anti-Covid, existentă nu numai la noi, a fost în mod clar rezultatul manipulărilor menite să distrugă Europa, iar cine erau manipulatorii a apărut evident atunci când, o dată cu războiul din Ucraina, aceeași categorie umană s-a dovedit pro-Putin. Din aceeași sursă s-a văzut că își trăgea puterea (și finanțele) iliberalismul.

L.-C. T.: Aș vrea să încheiem aducându-l în discuție pe Hans Bergel, scriitorul brașovean (de fapt râșnovean)

care ne-a părăsit pe 26 februarie 2022, la 96 de ani. Am avut și eu bucuria să îl cunosc, chiar la Brașov, în 2016, cu ocazia unei lansări. Vă mărturisesc că prezența lui m-a impresionat, că i-am simțit tăria și am fost convins că am în față un învingător, un erou. Știu că dumnevoastră l-ați cunoscut bine și ați colaborat cu dânsul. Ce v-a dăruit dumneavoastră acest om? Care este lecția sa?

A. B.: Hans Bergel a fost un om, un luptător și un scriitor pe care l-am admirat, ca și pe fratele lui, marele muzician Erich Bergel, și despre care am scris în mai multe rânduri pentru că mi se pare o mare nedreptate felul în care, deși traduse în românește, cărțile sale – desfășurându-și acțiunile și personajele în Transilvania – nu sunt cunoscute publicului român. Pe de altă parte, m-a impresionat enorm felul în care, după o viață trăită în România comunistă (inclusiv în închisorile ei), după plecarea în Germania, a descoperit o atmosferă culturală dominată de o stângă tot mai violentă și care a reușit să-i împiedice integrarea, recunoașterea și succesul.

VULNERABILITATEA FIINȚEI ȘI A TREIA CALE

MIRCEA MOȚ



na Blandiana debuta în anul 1964 cu volumul *Per-soana întâia plural*, volum ce sugera prin însuși titlul său azeziunea poetei la spiritul și sensibilitatea lirică a unei generații de excepție. Într-un studiu dedicat poeziei acestei generații, Ion Pop reținea de altfel la Ana Blandiana „un acut sentiment al generației” și o solidaritate cu aceasta, plasată „sub semnul câtorva teme și idealuri comune”¹.

Obiectul prezentei lecturi îl constituie următoarele volume ale poetei, *Călcâiul vulnerabil* (din 1966) și *A treia taină* (1969), cărți „care o impun cu adevărat pe Ana Blandiana printre creatorii de frunte ai acestei generații, revelându-i formula lirică personală”².

Călcâiul vulnerabil conține o poezie gravă, a vulnerabilității ființei, care nu a fost „salvată”, precum călcâiul lui Ahile, de trecere și de moarte. Ființa se consumă aici între „extaz și mișcare, între contemplația pură și existența ipostaziată, opțiunile omului nu pot fi nicicând definitive”³. O poezie precum *Știu puritatea* transcrie perspectiva lucidă a unei poete care, îndepărtându-se de trăirile frenetice din volumul de debut, are un puternic sentiment de „nehotărâre”, de oscilare între puritate ca ideal și maculare ca ipostază concretă a existenței:

n. 22 martie 1950 în Târnova, jud. Arad. Critic literar, eseist. Absolvent al Facultății de Filologie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, doctor în filologie al aceleiași universități (1986). Profesor de limba română și inspector de specialitate. A debutat în revista *Familia*, 1967. Debut editorial în volumul colectiv *Tineri poeți* (1970), apărut la Editura Tineretului, cu o prefață de Eugen Simion. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Brașov. A coordonat lucrări cu caracter didactic. Premiul pentru eseu al revistei *Tribuna*. Premiul Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor pentru volumele *Povești în oglindă* și *O capodoperă în șapte lecturi*. A publicat: *Tineri poeți*, volum colectiv (1970); *Despre Bacovia, eseuri* (2002); *Titu Maiorescu. Breviar* (2003); *Ion Creangă sau pactul cu cititorul* (Editura Paralela 45, 2004); *Poveștile lui Creangă, Povești în oglindă* (2008, reed. 2009); *Însemnări din La Mancha* (Editura Academiei, 2015); *O capodoperă în șapte lecturi* (2020); *Complicități selective* (2022) ș.a. ■■■



Știu, puritatea nu rodește,
Fecioarele nu nasc copii,
E marea lege-a maculării/
Tributul pentru a trăi.// Albaștri fluturi
cresc omizi,
Cresc fructe florilor
în jur,
Zăpada-i albă neatinsă/
Pământul cald este impur.

Ființa se plasează între puritatea somnului ființei în sine însăși (Valéry scria „pureté de non-être”) și între existența spre moarte: „Neprihănit eterul doarme,/ Văzduhul viu e de microbi,/ Poți dacă vrei să nu te naști,/ Dar dacă ești te și îngropi”. În alt plan, relația dintre cuvântul din gând, în condiția

1 Ion Pop. (1973). *Poezia unei generații*. Cluj: Editura Dacia. p.245.
2 *Ibidem*, p.247.
3 Petru Poantă. (1973). *Modalități lirice contemporane*. Cluj: Editura Dacia. p. 195



este resimțit de poetă ca proiectând asupra propriei ființe o lumină tragică, ce implică un semn al destinului și al vinovăției ancestrale. Cuvântul nu mai are puterea orfică a începuturilor iar pedeapsa conștientizată este de a trăi într-un univers al cuvintelor căzute ele însele în ipostaza de realități concrete:

Tragic mi-e darul, asemeni
pedepselor vechi./ Ce strămoș
mi-a greșit ca să-i port - lauri -
vina?/ Tot ce ating se prefac-n
cuvinte/ Ca-n legenda regelui
Midas.// Aproape mi-l simt pe
regele mort de blestemul/ Ca
mâna lui să prefacă în aur orice,/ Să
moară flămând pentru că
pâinea uscată în aur/ Nu mai
putea s-o mănânce, nici apa s-o
roadă.// Cerul nu pot să-l privesc
- se înnoarează de vorbe,/ Merele
cum să le mușcă împachetate-n
culori?/ Dragostea chiar, de-o
ating, se modelează în fraze,/ Vai
mie, vai celei pedepsite cu
laude.// Vai mie, vai, arborii nu
scutură frunze,/ Numai cuvinte
cad toamna bătrâne și galbene,
/ Munții înalți îi iubesc, dar
se clatină munții/ Sub povara
împerecheatelor sunete (*Darul*).

Tendința este de a separa lucrurile de cuvinte, ceea ce coincide cu o revenire la condiția ideală a existentului, anterioară formelor și implicit anterioară materialității: „Aș vrea să adun vorbele toate-ntr-un loc,/ Să le aprind, să dezbrac lumea de ele,/ Dar s-ar scoroji trupul lumii asemeni/ Frumosului prinț cu piele de porc în poveste” (*Darul*). Plecarea din „auster și din naivitate” devine sinonimă intrării în lumea „profană”, materială, unde ființa este vulnerabilă: „Precum Racine, prea tânăr am plecat/ Din auster și din naivitate,/ Prea tânăr lunga mantă cenușie/ Zâmbind mi-am azvârlit-o în trecut” (*Din auster și din naivitate*). Căderea în lume, moment în care ființa își conștientizează propria vulnerabilitate, înseamnă și macularea frumuseții prin privirile ce rănesc. Mai mult, accep-

lui ideală, înainte de a deveni creație prin rostire, și „defăimarea” lui prin percepție pune convingător în lumină condiția ființei: „E fericit cuvântu-n gând,/ Rostit, urechea îl defăimă,/ Spre care o să mă aplec/ Din talgere - vis mut sau faimă?”. Opțiunea pentru lume, pentru făcut („vinovat e tot făcutul”, după Ion Barbu), pentru păcat în ultimă instanță devine sinonimă opțiunii pentru o moarte ca semn al semnificativei biruințe: „Între tăcere și păcat/ Ce-o să aleg - cirezi sau lotuși?/ O, drama de-a muri de alb/ Sau moartea de-a învinge totuși...”. Un anumit *dar*